

סיכום כנס המודיעין והסכמי אוסלו

המכון לחקר המתודולוגיה של המודיעין ערך (20 מאי) במרכז למורשת המודיעין ערב עיון בנושא "הכרעות ללא מודיעין - המודיעין לקראת הסכמי אוסלו". בכנס נבחנו יחסי הגומלין בין מקבלי ההחלטות לבין קהילת המודיעין, בדגש על אמ"נ, לקראת החתימה על הסכמי אוסלו ומיד אחריה.

ברקע לכנס עמד פרסום חדש של המכון לחקר המתודולוגיה, במסגרת הפרויקט על מקומו של המודיעין בצמתי קבלת ההחלטות, שכותרתו "יצחק רבין, הסכמי אוסלו והמודיעין". אל"מ (מיל.) זיק נריה, מי שהיה אז יועצו המדיני של ראש הממשלה, כתב את המחקר, והוא כולל התייחסות של אלוף (מיל.) אורי שגיא, ראש אמ"נ באותה עת.

את הערב פתח יו"ר המל"מ, תא"ל (מיל.) ד"ר צביקה שטאובר (ראש החטיבה האסטרטגית באג"ת דאז), והשתתפו בו השר וחבר הכנסת לשעבר ד"ר יוסי ביילין (מאדריכלי ההסכם), אלוף במיל' אורי שגיא, ד"ר ז'אק נריה, השר וחבר הכנסת לשעבר בני בגין (שהיה אז חבר כנסת) ומר יגאל כרמון (יועץ לענייני לוחמה בטרור לראש הממשלה עד אמצע 1993 וכיום נשיא ממר"י). הינחה את הערב תא"ל (מיל.) יוסי קופרוסר, ראש המכון לחקר המתודולוגיה במל"מ.

סוגיות מרכזיות שעלו בכנס :

1. האם יש למודיעין יתרון על פני הדרג המדיני בהערכות מדיניות? יש שיטענו שהמודיעין יודע לספק תמונת מצב רחבה ומסודרת, הכוללת הגיונות והסתמכות על מקרי עבר. מנגד, יש שיטענו שההיכרות האישית של מקבלי ההחלטות עם "מושאי המחקר" וניסיונם האסטרטגי, מייתרים את תרומת ההערכה המודיעינית, וממקדים את תרומת המודיעין לתחום המידע הרגיש. בכנס הודגש כי כאשר לקברניט יש תפיסה מדינית ואידאולוגיה מוצקה הוא לא ירצה להקשיב לאיש המודיעין הסותר את תפיסתו, ובוודאי ידחה טענות סוחפות באשר ליריב, המצביעות על כך שמדיניותו חסרת תוחלת.
2. מהו מודיעין רלוונטי לדרג מקבלי ההחלטות? במהלך הכנס נעשתה הבחנה בין מידע גולמי, שעל בסיסו ראוי לעדכן את תמונת המודיעין של מקבלי ההחלטות (בין שיבחרו להתייחס לכך או לא), לבין הערכה מודיעינית שעלולה להיות מנותקת מהנעשה בשטח במישור המדיני (הצד הכחול) או מוטה.
3. מהן הסיבות שבגינן נוצר נתק בין הדרג המדיני לבין קהילת המודיעין בצמתי החלטות מדיניות? נטען במהלך הכנס שאחד הגורמים הוא חוסר אמון, העלול לנבוע מאופיו של מקבל ההחלטות; מחילוקי דעות אידאולוגיים בין הקהילה המודיעינית לבין מקבל ההחלטות; או מחוסר אמון מקצועי כנגזרת של בעיות בתיאום הציפיות (המודיעין בהכרח טועה בחלק מהערכותיו וציפייה אחרת היא לא סבירה).

4. החשש מפוליטיזציה של המודיעין: במקרים בהם המודיעין מזדהה עם המדיניות הוא עלול לטעות ולא לספק למקבל החלטות מודיעין הסותר או מאתגר את המדיניות.

להלן עיקרי דבריהם של הנואמים בכנס

תא"ל (מיל.) יוסי קופרוסר – ראש המכון לחקר המתודולוגיה של המודיעין

אחת הסוגיות שנדונו לאחרונה במכון לחקר המתודולוגיה של המודיעין היא המודיעין בצמתי קבלת החלטות. קברניטים קיבלו ומקבלים החלטות מבלי להתייעץ עם המודיעין, לעיתים בכוונת מכון. בשורה התחתונה, למודיעין לא היה תפקיד ישיר בתהליך קבה"ח בהסכם אוסלו. צמרת הקהילה המודיעינית עסקה באותה עת באינטנסיביות בשאלה כיצד על המודיעין עצמו להיערך ליום שאחרי ההסכם, ומהם מרחבי התמרון של הפלסטינים במו"מ, אולם כמעט דבר לא נכתב על מה יקרה בשטח אחרי ההסכם. רק לאחר שהושג ההסכם התייחס המודיעין לסוגיה זו באופן מוגבל, למרות שאפילו אז הוא לא נדרש לכך. ההתייחסות המועטה לא השפיעה על תהליך קבלת החלטות. דווקא החטיבה האסטרטגית באגף התכנון התייחסה בהרחבה ובהעמקה יחסית לנושא זה.

תא"ל (מיל.) ד"ר צביקה שטאובר (ראש המל"מ וראש החטיבה האסטרטגית באג"ת דאז)

מו"מ אוסלו התנהל בלי ליווי מודיעיני, ומתעוררת השאלה - האם יכול היה להיות הסכם טוב יותר עם מודיעין? מה התרומה של המודיעין לקבה"ח מדינית? הצמרת המדינית נוטה לזלזל במודיעין המדיני, והדבר יכול לנבוע משתי סיבות עיקריות - או מכיוון שהמודיעין טועה לעתים תכופות בסוגיות אסטרטגיות או נוכח היתרון היחסי של הקברניטים הנובע מהיכרותם האישית עם מושאי המחקר.

ד"ר יוסי ביילין שהיה אז סגן שה"ח ומיוזמי ההסכם

הסיבה המעשית לכך שלא נעשה שימוש במודיעין היתה שבשלב הראשון הדיונים הוסתרו אפילו מהצמרת המדינית ולא היה ברור אם יבשילו ויהפכו לנתיב מרכזי, ובשלב השני והמכריע ראש הממשלה דאז, יצחק רבין, לא רצה לשתף אף אחד, כולל לא את המודיעין, בתהליך שהוביל להסכם.

עוד ציין, כי מהיכרותו האישית עם רח"ט מחקר דאז, אלוף יעקב עמידרור, ונוכח חוסר ההסכמה הבסיסי ביניהם, הוא בספק לגבי מידת הרלוונטיות של ההערכות של עמידרור, והתנגדותו להסכם, גם אם היו מושמעות. הוא היה פוסל טענה כאילו הד.נ.א. הפלסטיני איננו מאפשר הגעה להסכם, שכן בכל חברה יש מגוון דעות וניתן לשנות עמדות של אנשים באמצעות דיאלוג.

יש מקום להבחנה החשובה בין מודיעין קונקרטי לבין הערכות. מקבה"ח לא יכול להיות בלי מודיעין גולמי, אבל על ההערכות אפשר וראוי ולהתווכח, בפרט כאשר הן אינן מבטאות רק ידיעות מודיעין אלא גם דעות ואמונות של אנשי המודיעין.

בנוסף, טען ביילין שבאופן טבעי המודיעין שם בראש סדר העדיפויות שלו איומים ולא הזדמנויות, ועל כן לא הציף הזדמנות חדשה, למשל זו של שיח עם אש"ף. כך למשל, בהקשר להסכם לונדון, המודיעין לא הציג הערכה אשר אפשרה בחינה אסטרטגית של המצב, וההסכם לא עלה כלל לדיון.

תחום שבו העדר המודיעין היה דווקא משמעותי, בראיה לאחור, הוא דווקא המודיעין על הגורמים הקיצוניים בחברה הישראלית. לו המודיעין היה מעריך שההסכם יחולל אירועים כמו יגאל עמיר וברוך גולדשטיין, יתכן שהצוות שניהל את המו"מ היה מושפע מכך.

אלוף (מיל.) אורי שגיא (ראש אמ"ן דאז)

לא רק המודיעין מודר מתהליך אוסלו, אלא גם צמרת צה"ל. רבין הסתיר את התהליך ההיסטורי ולא ביקש את דעת צה"ל והמודיעין, למרות שחש שלא בנוח עם ההחלטה לנהוג כך, במיוחד כאשר הרמטכ"ל וראמ"ן סיפרו לו כי הם מודעים לקיום התהליך. עם זאת, עד הרגע האחרון רבין ניהל דיון עם הצמרת הביטחונית על הבחירה בין האופציה הפלסטינית לבין האופציה הסורית, יתכן כדי להצדיק בפני עצמו את החלטתו להעדיף את המסלול הפלסטיני.

בכל מקרה, ראש אמ"ן ובמידה מסוימת גם רח"ט מחקר נדרשים להיות חלק מהערכת המצב ולא רק לספק הערכת מודיעין.

שתי משימות מרכזיות של המודיעין - להיות רלוונטי למקבל ההחלטות בתחום המידע והידע, ולהשפיע על תודעתו של מקבל ההחלטות. הציפייה של מקבלי ההחלטות מהמודיעין להרמטיות ולהערכה ברורה לגבי העתיד לא עומדת במבחן הסבירות. מקבל ההחלטות חייב להבין את המגבלות של המודיעין. למשל, הערכת כוונות הוא דבר שאי אפשר להבין ממודיעין. מעשים כן, כוונות לא.

שגיא ציין ארבע תכונות של איש המודיעין שראוי לקברניט להיזהר מהן: להיזהר מאנשי מודיעין שיודעים את הכל; להיזהר מאנשי מודיעין שתמיד צודקים; להיזהר ממי שמפתח צדקנות משיחית-פנאטית; ולהיזהר מאנשי מודיעין שאין להם חוש הומור.

ד"ר ז'ק נריה (יועצו המדיני של ראש הממשלה יצחק רבין)

רבין היה חשדן אובססיבי, שלא סמך על איש ולא סבר שלאור ניסיונו ותפיסת העולם המגובשת שלו הוא עשוי להפיק תועלת מהערכות המודיעין, בפרט כאשר החשאי הוא כה קריטית. הוא סבר שהסכמים מדיניים צריכים להתרקם הרחק מאור הזרקורים באופן ממודר. נריה פירט את שלבי ההתפתחות של ההסכם, כשהוא מחדד את החשיבות שהוקנתה להסתרה הזו. אמנם רבין הבין עוד לפני חתימת ההסכם כי מדובר בהסכם בעייתי, אך במקום להתייעץ עם המומחים הוא סמך על עצמו והאמין שהוספת הנקודות המוסכמות (AGREED MINUTES), שהוא דרש והתגאה בהן, פותרת את הבעיות. עם זאת, הוא הסביר שאחת ההשלכות של ההסתרה הייתה אי הבנה של עמדות היסוד של ערפאת, דבר בו למודיעין יכול היה להיות תפקיד. רבין עצמו אמר לצוותו המצומצם לאחר פגישתו הראשונה עם ערפאת בדצמבר 1993 שלא היה חותם על ההסכם אם היה מבין מהי עמדתו של ערפאת, כפי שנחשפה בפניו באותו מפגש.

השר וחה"כ לשעבר בני בגין

הלין על הערכות המודיעין דאז תוך הקבלתן למידע הגלוי שפורסם. הוא הצביע על הקונספציות השגויות בהן היה שרוי המודיעין תוך התעלמות מהמידע הגולמי, והדגיש שהפער הזה הוא שהפך את המודיעין לגורם שהזיק ליכולת להבין את משמעות ההסכם גם זמן רב לאחר שנכנס לתוקפו, והיטעה את מקבלי ההחלטות, דוגמת רבין, שקבעו שתיאום בין הרשות הפלסטינית לחמא"ס

בקשר למדיניות הפיגועים יביא להפסקת מימוש ההסכם, אך על אף שפע העדויות לתיאום כזה, המודיעין בחר להמעיט ממשמעותו. זאת, בניגוד למומחים מחוץ למערכת, דוגמת פרופסור יהושע פורת ויגאל כרמון, שהבינו את משמעות העמדה הפלסטינית ואף התריעו על כך.

יגאל כרמון - יועץ לענייני לוחמה בטרור לראש הממשלה דאז

כרמון טען שהטיות פוליטיות הן שגרמו למודיעין הישראלי להיכשל בתפקידו, ולא להתריע בזמן על האיומים שההסכמים גזרו. הוא עצמו הצביע על יסודותיו הרעועים של ההסכם במאמר שפרסם בידיעות אחרונות ביום חתימת ההסכם. כמו כן, חיזק את אמירתו של ח"כ לשעבר בני בגין בנוגע לכשלון המודיעין בבואו לנתח לעומק את ההיבטים התרבותיים של הפלסטיניים.

דברי סיכום של יוסי קופרוסר

הדברים שנאמרו בערב זה דווקא מדגישים ששילובו של המודיעין בתהליך אוסלו, הן כמלווה לצורך השגת מידע והן בהיבט ההערכה (כולל לגבי הקיצונים בחברה הישראלית), היה יכול להשפיע על העמדה הישראלית. אמירתו של רבין כי לו ידע מהן העמדות של ערפאת לא היה חותם על ההסכם היא העדות הברורה לכך. המודיעין צריך לתחקר את האירוע, גם כדי לבדוק האם, כמו רבים בציבור הרחב, הוא נסחף בגל האופוריה, ממנו התנער בהמשך, מדוע לא הביא לידי ביטוי את יכולותיו להבין את העמדה הפלסטינית מתוך החמר הגלוי, ומדוע לא היה בעל יכולת השפעה על עיצוב המדיניות.

סיכום : ליאב סלע.